

Zemřel kníže soudobé české poezie...

Jiří Opelík

Zemřel kníže soudobé české poezie. Bohatý kníže luk a vinohradů jižní Moravy i ulic, domů a dvorků zakouřeného Brna, provázený láskou svých čtenářů a záští nesvých mocných, bohatý kníže starých ctností, které se v jeho případě nazývaly zejména cudnost, čest a lítost, bohatý kníže, který měl v erbu studánku. Na jeho poezii je nejzvláštnější, jak potřebovala i dovedla stavět most, nesčíslně mostů mezi časovostí a trváním a jak se pod těmi mosty mísily vody zvané „nedávno“ a „odedávna“ do jediné řeky; jak od samého svého počátku nalézala na časných jevech stopy věčnosti, a to i na nejkřehčích a nejpomíjivějších z nich, jako jsou třebas kapička deště nebo jeden lidský život. Jeho krajiny jsou krajinami utvářenými po věky; jeho lidé mají za vrstevníky postavy z písní, pohádek, legend a mýtů; v jeho verších leží zapomenutá a zapomínaná slova vytěžená z minulosti jazyka tak, jako leží na horských polích ze země vyvržené kameny. Právě tato geologičnost, archeologičnost a mýtotvornost Skácelovy poezie byla tím, čím byla podsklepena a nad čím se zvedala její naprostá časovost. Ten, kdo takto stál s nohama zapuštěnými do hlubin přírody a lidství, věru věděl, co je jejich pokračováním podle skutku a co jen podle jména, kdo je dědic a kdo jen parvenu, nezakořeněný povýšenec z řad samozvané elity. Proto mohl Skácel nejen do jazyka starobylá slova navracet, nýbrž také stávající slova a jejich významy očišťovat. Jsa angažovaným básníkem v době, v níž si tento přívlastek propachtovali sluhové, vracel svou starostí o lidský úděl lidí tomuto termínu jeho pravý obsah. Vzal na sebe bez omluv a bez gest, co na něho připadlo: kříž své země. Pod ním obtížen, ale nesehnut, vyslovil jej definitivně básněmi jako *Modrý pták*, *Verše věnované památce Isaaca Babela*, *Zakázaný člověk*, *Sonet o smrti Dona Quijota* a mnoha dalšími. Hle, jaká silueta se rýsuje na obzoru českého básnictví: zbojník nesoucí kříž, „sveřep tak trochu vzpřímený“; ale také: vysílený, navený zbojník.

Není divu, že se mu nepodařilo odročit smrt — ani on, tak jako velcí symfonikové, nedokázal překonat hranici osudového čísla devět, hranici devíti sbírek. Skácelova poezie znala smrt od své prvotiny: tu přirozenou, jak ani jinak nešlo u vesnického chlapce, jenž má stále na očích cestu vedoucí k cintorínu, i tu násilnou, jak ani jinak nešlo u válečného nasazence, jenž po skončené válce žije už definitivně ve stínu atomového hříbu. Jak mu však osobně musela být tenkrát ve skutečnosti daleka, hodila-li se mu v pohpřebních verších

*Děti jdou dál,
pod okny poslouchají ženy,
jak voní mužský život ukončený*

za kukátko pozorující zajímavý žánrový výjev! Od cizí smrti k vlastní došel Skácel ve *Smuténce*: zde poprvé zaznělo spojení „moje smrt“, zde poprvé kvůli převoznému pro Charóna šacoval své vlastní kapsy. V následujících *Metličkách*, své „páté“, poprvé projektoval smrt na široké metafyzické plátno, jak se od dědice Máchova, potomka Erbenova a žáka Halasova (ale také čtenáře Pascalova) ostatně dalo očekávat. V básních šesté sbírky byla pak přímo vytažena stavidla smrti, možná i proto, že *Dávné prosa* vyšlo po mnohaleté přestávce, v níž se přihodilo všelicos, po pauze zaviněné nikoli snad Skácelovým odmlčením, ale umlčením. Tíha života, vlastní stárnutí a počínající ztráty v kruhu nejbližších daly básníkovi smrt osobně zakusit a pocítit. Tento naléhavý osobní prožitek však dramatismus vzájemného vztahu nevyostřil, nýbrž naopak otupil: následovala nikoli básníková vzpoura proti ní, urputný zápas kdo s koho, ale statečné přijetí nutnosti, klidné vyrovnání zbylých účtů, ba obhajoba práva na „poslední postel... celou z hlíny“ i čekání na úlevu, jakou přinese máchovský věčný sen:

*přijmu ji jako zlatý lem
jedinou svoji jiná není
přespříliš zápasil jsem s andělem
a chromý jsem a unavený*

Leč zároveň s tím, jaký zázrak, rozlila se Skácelovou šestou knihou slunečná záplava lásky, jediné síly smrti opravdu čelící a s ní komplementární, a básník do stříbra talismanu vyryl heslo „Sine amore nihil“, bez lásky není nic. Od *Dávného prosa* až do konce, to jest do deváté knihy, už tomu nemělo být jinak.

Smrt nakonec uposlechla přání svého moudrého čekatela:

*kéž dostaví se bez klepání
nutná jak zasloužený spánek
ať nemusím se schovávat
za vůbec nic a za krušpánek*

A stalo se, co už živý básník věděl:

*a je to prosté jako zázrak
a jako věčnost ve chvíli
kdy zase znovu nebudeme
jako jsme předtím nebyli*

Buď tedy sbohem, Jene, Honzo, Janíčku.
Divý Janku, buď sbohem!

Ze strojopisu řeči na rakví Jana Skácela proslovené 15. listopadu 1989 v obřadní síni v Brně-Židonicích. Autorova rukopisná poznámka „otištěno s příšerným množstvím chyb (bez korektur)“ odkazuje na jedinou publikaci tohoto textu, opatřeného redakčním titulem: *Osudová do ztraceného vosku*. Jan Skácel: 7. února 1922 — 7. listopadu 1989 (*Rok 1*, 1990, č. 1, únor, Volná příloha, s. 2).